

KIBERTERRORIZM

Tursinaliyeva Shaxzoda Yo‘ldosh qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

E-mail: tursinaliyevashahzoda@gmail.com

Boymatova Fotima Jamolitdin qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

E-mail: bajmatovafotima21@gmail.com

Toshtemirov Rustam Abdurashidovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“Fakultetlararo ijtimoiy fanlar” kafedrası o‘qituvchisi

E-mail: rustambek22091985@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada kiberterrorizm shiddat bilan o‘sib borayotganiga sabablar keltirilgan. Kiberterrorizmni umumiy ko‘rinishi va bunga doir misollar keltirilgan.

***Kalit so‘zlar:** Kiberterrorchilik, kiberhujum, kompyuter viruslar, kompyuter qurtlari, fishing, zararli dasturlar*

CYBER TERRORISM

ABSTRACT

This article gives reasons why cyber terrorism is growing rapidly. An overview of cyberterrorism and examples of it are presented.

Keywords: *Cyber terrorism, cyber attack, computer viruses, computer worms, phishing, malware.*

Kiberterrorizm aslida axborot texnologiyalari ichki faoliyatiga noqonuniy aralashish, kompyuterda mavjud dasturlar yoki ma'lumotlarni maqsadli ravishda yo'q qilish, zarar keltirish, davlat organlarining muhim qismlari faoliyatini izdan chiqarish bilan birga insonlar hayotiga xavf solish, moddiy zarar keltirish yoki ommaviy qo'rqitish, harbiy nizolar kabi turli zararli oqibatlarni keltirib chiqarishga qaratilgan harakatdir. Kiberterrorizmning shiddat bilan o'sib borishining yana bir sababi, u qurol-yarog' yordamida amalga oshiriladigan terrorchilik harakatidan arzonga tushadi, jangovar harakatlar, portlashlar, xunrezliklar bo'lmaydi. Buzg'unchi harakatlar internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalangan holda amalga oshiriladi.

Kiberterrorchilik bu tahdid yoki qo'rqitish orqali, internetdan foydalangan holda, siyosiy yoki mafkuraviy muvaffaqiyatga erishish maqsadida uyushtiriluvchi kiberhujumlardir. Kompyuter viruslari, kompyuter qurtlari, fishing, zararli dasturlar, apparat usullari, dasturlash skriptlari kabi vositalar yordamida kompyuter tarmoqlarini, xususan, Internetga ulangan shaxsiy kompyuterlarni qasddan, keng miqyosda buzish harakatlari internet terrorizmining ko'rinishi bo'lishi mumkin. Kiberterrorizmni shaxsiy maqsadlar yo'lida vayron qilish va zarar yetkazish uchun kompyuterlar, tarmoqlar va ommaviy internetdan qasddan foydalanish sifatida ham e'tirof etish mumkin. Tajribali kiberterrorchilar, buzg'unchilik bo'yicha juda malakali bo'lganlar hukumat tizimlariga katta zarar yetkazishi va keyingi hujumlardan qo'rqib, mamlakatni tark etishi mumkin. Bunday terrorchilarning maqsadlari siyosiy yoki mafkuraviy bo'lishi, bu esa terrorning bir ko'rinishi deb hisoblanishi mumkin.

Hukumat va ommaviy axborot vositalarida kiberterrorizm yetkazilishi mumkin bo'lgan ziyon haqida xavotirlar talaygina. Bu esa Federal Qidiruv Byurosi (FQB) va

Markaziy Razvedka Boshqarmasi (CIA) kabi davlat idoralarini kiberhujumlar va kiberterrorizmga chek qo'yishga unday boshladi.

Kiberhujumni dunyoning istalgan nuqtasida har kim amalga oshirishi mumkin. Chunki u nishondan minglab mil uzoqlikda bo'lgan holda ham amalga oshirilish imkoniyati egadir. Hujum muhim infratuzilmaga jiddiy zarar yetkazishi mumkin.

Ba'zi hujumlar siyosiy va ijtimoiy maqsadlarga erishish uchun amalga oshiriladi, buni quyidagi misollar ko'rsatadi:

- 1998-yilda etnik Tamil partizanlari Shri-Lanka elchixonalariga katta hajmdagi elektron pochta xabarlarini yuborish orqali xalaqit berishga harakat qilishdi. Elchixonalarga ikki hafta davomida kuniga 800 ta elektron xat kelib tushdi. Xabarlarda „Biz Internet qora yo'lbarslarimiz va biz buni sizning aloqalaringizni buzish uchun qilyapmiz“ deb yozilgan. Razvedka organlari buni terrorchilar tomonidan mamlakat kompyuter tizimlariga qarshi birinchi ma'lum bo'lgan hujum sifatida tavsiflaydi

- 2021-yil dekabr oyi boshida AQSh Davlat departamentining kamida to'qqiz nafar telefoni noma'lum hujumchi tomonidan buzib kirilgani haqida xabar berilgan edi. To'qqiz xodimning barchasida Apple iPhone smartfonlari bo'lgan. Bir necha oy davomida sodir bo'lgan buzg'unchilik iMessages yordamida amalga oshirildi, unga dastur biriktirilgan bo'lib, u yuborilganda Pegasus deb nomlanuvchi josuslik dasturlari bilan aloqa o'rnatmasdan o'rnatilgan. Amaldagi dasturiy ta'minot Isroilda joylashgan NSO Group nomli josuslik dasturlarini ishlab chiqish kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan va sotilgan.

- 2021-yil dekabr oyida AQShning kamida beshta mudofaa va texnologiya firmasi Xitoydan faoliyat yurituvchi guruh tomonidan xakerlik hujumiga uchradi. Guruh kelgusi oylarda paydo bo'lgan kompaniyasini o'tkazish uchun ushbu tashkilotning dasturiy ta'minotida qo'llanilgan ekspluatatsiyadan foydalangan. Ushbu buzilishlarning maqsadi parollar, shuningdek, shaxsiy aloqalarni to'xtatish maqsadiga

ega edi. Hozircha etkazilgan zarar miqdori aniq emas, chunki buzilishlar davom etmoqda.

- Bunga javob sifatida 2022-yil Rossiyaning Ukrainaga bosqini, Anonymous Rossiyada kompyuter tizimlariga qarshi ko'plab hujumlarni amalga oshiradi. Bulardan eng ko'zga ko'ringani, Anonymous xakerlar guruhining 2022-yil mart oyida Roskomnadzorga qarshi kiberhujum uyushtirganidir.

- 2022-yil aprel oyida Tayvan News portali Anonymous xaker kiber Anakin bilan shartnoma tuzganligi haqida xabar beardi COVID-19 va besh kun davom etgan „Anakinning g'azabi operatsiyasi: o'lish uchun vaqt yo'q“, hukumat veb-saytlari, qishloq xo'jaligini boshqarish tizimlari, ko'mir koni xavfsizligi interfeyslari, atom elektr stantsiyasining interfeyslari va shu jumladan Xitoy kompyuter tizimlarini buzgan sun'iy yo'ldosh interfeyslari, qasos sifatida. Bundan tashqari, u Rossiyaning Ukrainaga bostirib kirishiga qarshi norozilik sifatida beshta rus veb-saytini buzgan edi.

XULOSA

Bugun terrorizm jangarilar yashirinib yurgan yoki bosh qarorgohlari joylashgan muayyan davlat hududi bilan chegaralanib qolayotgani yo'q. Ular allaqachon kiberolamga ko'chib ulgurishgan. Terrorchi tashkilotlar o'z saflarini kengaytirish hamda maqsadlariga erishishda texnika va internetning so'nggi imkoniyatlaridan ustomonlik bilan foydalanayapti. Shu yo'l bilan terrorchilik harakatlari, maqsad va vazifalari haqida ma'lumot berish, o'z g'oya va mafkurasini omma orasida tarqatish bilan birga internet foydalanuvchilariga axborot-psixologik ta'sir o'tkazish, odamlar o'rtasida vahima uyg'otish, terrorchilik harakatlarini qo'llab-quvvatlash uchun mablag' yig'ish, zaharli moddalar, portlovchi vosita va qurilmalar hamda ularni tayyorlash texnologiyasini o'rgatish, terrorchilik tashkiloti safiga yangi a'zolari qabul qilish singari harakatlarni amalga oshirishmoqda. Hozir psixologik jihatdan ishlov berilgan, jangarilarning ekstremistik, aqidaparastlik g'oyalari bilan yo'g'rilgan videoroliklari bilan bir qatorda mobil ilovayu, terrorchilar belgisi aks ettirilgan

buyumlarni sotib olish imkonini beruvchi elektron do‘konlar ko‘payib borayotgani ham kiberterrorizmning tarkibiy unsurlariga aylangan. Biz ana shunday xavfdan ogoh bo‘lishimiz, farzandlarimizni ularning ta‘siridan har tomonlama himoya qilishimiz lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. darakchi.uz
2. „Botnets, Cybercrime, and Cyberterrorism: Vulnerabilities and Policy Issues for Congress“ (en). www.everycrsreport.com
3. Laqueur, Walter. *Cyberterrorism*. Facts on File, 2002 — 52–53 bet. [ISBN 9781438110196](https://doi.org/10.1080/9781438110196).
4. „India Quarterly : a Journal of International Affairs“. 42–43-jild. Indian Council of World Affairs. 1986. 122-bet. „The difficulty of defining terrorism has led to the cliché that one man's terrorist is another man's freedom fighter“.
5. Laqueur, Walter. Cyberterrorism. Facts on File, 2002 — 52–53 bet. ISBN 9781438110196.
6. Denning, Dorothy (Autumn 2000). „Cyberterrorism: The Logic Bomb versus the Truck Bomb“. Global Dialogue. 2-jild, № 4. 27–iyun 2013–yilda asl nusxadan arxivlandi
7. Bing, Christopher. „U.S. State Department phones hacked with Israeli company spyware - sources“ (en). Reuters (4-dekabr 2021-yil)..
8. Sean Lyngaas. „Suspected Chinese hackers breach more US defense and tech firms“. CNN.
9. „Anonymous hacks Russian federal agency, releases 360,000 documents“. The Jerusalem Post | JPost.com.
10. News. „Anonymous' Cyber Anakin hacks 5 Russian websites over Ukraine war | Taiwan News | 2022-04-12 18:33:00“. Taiwan News (12-aprel 2022-yil).